

**СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Дишлюк Н.І. Зарубіжний досвід у вирішенні проблем фінансування закладів соціальної сфери села // Україна: аспекти праці.- 1999. - №7. – С.30-33.
2. Косодій Підприємницька орієнтація стратегії сталого соціально-економічного розвитку сільських територій // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. - 2004.- № 1.- С.137-145.
3. Нелеп В.М., Фурсенко М.І. Планування розвитку сільських територій і бюджету сільських рад // Економіка АПК.- 2005.- № 4.- С. 107-112.
4. Прокопа І.В., Шепотько Л.О., Мотрунч Д.О. Механізм державної підтримки розвитку соціальної інфраструктури села / К.: Ін-т економіки НАН України, 1999. – 39 с.

**УДК 330.8****ТЕОРІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ І СУЧАСНА ГЛОБАЛЬНА КРИЗА**

*Ярченко Ю.В. - к.і.н., доцент,  
Херсонський національний технічний університет*

**Постановка проблеми.** Ефективний розвиток економічних систем за сучасних умов залежить перш за все від рішення проблеми забезпечення переходу до стійкого та динамічному економічного зросту в певних фазах прогресивного розвитку. Серед основних закономірностей розвитку економіки особливе місце займає циклічність, і саме пізнання циклічності розвитку економіки обумовлює ефективність розробки механізму прогнозування соціально-економічних процесів у суспільстві та їх регулювання. Економічний розвиток відбувається нерівномірно і є результатом взаємодії різних циклічних і нециклічних процесів. Тому розкриття механізмів функціонування окремих циклів, встановлення взаємозв'язку між ними дозволяє прогнозувати розвиток національної економіки та провадити більш ефективну макроекономічну політику.

**Стан вивчення проблеми.** Явище циклічності як форми економічного розвитку знайшло відображення в роботах А. Афталіона, К. Веблена, К. Жугляра, В. Омбарта, Дж.М. Кейнса, Дж. Кларка, Дж. Кітчина, Н. Кондратьєва, С. Кузнеця, К. Маркса, В. Мітчелла, Дж. Модельські, П. Самуельсона, М. Туган-Барановського, Дж. Хікса, Й. Шумпетера та ін. Методологічні та теоретичні основи вивчення процесів циклічності висвітлені в працях С.Ю. Глазєва, Л.Є. Грініна, А.В. Коротаєва та ін.

**Завдання і методика досліджень.** Основним завданням даної статті є теоретичне обґрунтування антикризового регулювання економічного розвитку з позиції циклічності. Об'єктом дослідження виступають циклічні процеси, що розглядаються в макроекономічних системах з використанням динамічного підходу. Предметом - виступає система економічних відносин, що виникають у ході здійснення антикризового та антициклічного регулювання макроекономічних систем.

Автором використовуються діалектичні принципи, що надали можливість з'ясувати основні характеристики явищ і процесів, що досліджуються, визначити основні тенденції їх розвитку та становлення. Також у дослідженні використовувались загальнонаукові методи – аналіз наукової літератури, історико-порівняльний аналіз, наукова абстракція, методи аналізу і синтезу, системний підхід, традиційні методи узагальнення.

**Результати досліджень.** Вивчення економічної циклічності припадає на початок XIX століття, коли англійський астроном німецького походження У. Гершель довів існування залежності появи плям на Сонці та погоди, що, в свою чергу, впливало на ціну врожаю, та на економіку в цілому. Сучасній суспільній науці відомо понад 1000 типів циклів, але в теорії циклів існують різноманітні неоднозначні підходи щодо дослідження цієї проблеми.

Якщо в основу критерію класифікації покласти тривалість, то можна виокремити такі шість видів циклів: аграрні дуже малі цикли строком до 1 року, пов'язані з короткостроковими коливаннями в сільському господарстві; фінансово-економічні малі цикли строком 3-5 роки, пов'язані з короткостроковими коливаннями фінансово-ділової активності; промислові (ділові) середні цикли строком 7-11 років, пов'язані з середньостроковими коливаннями щодо відтворення активної частини основного капіталу в промисловості; будівні середні цикли строком 16-20 років, пов'язані з середньостроковими коливаннями щодо відтворення пасивної частини основного капіталу; великі цикли кон'юнктури строком 45-60 років, пов'язані з довготерміновими «довгими хвилями» змін технологічних укладів; надвеликі вікові цикли, пов'язані з довгостроковими коливаннями строком 100-120 років, наприклад вікові цикли змін економічного і політичного лідерства.

Найбільш поширеним в економічній науці є виокремлення чотирьох основних видів циклів – Кітчина (3-5 років), Жугляра (7-11 років), Кузнеця (15-25) та Кондратьєва (К-цикли 45-60 років).

Уперше ідею промислових (ділових) циклів сформулював французький вчений Клемент Жугляр (Clément Juglar), який в середині XIX ст. (1862 р.) зробив їх розрахунки. Взагалі, у структурі циклічної теорії економічного розвитку саме промислові (ділові) середні цикли відбиваються найбільш рельєфно. Вони найбільш взаємодіють як з малими короткостроковими фінансово-економічними циклами, що були запроваджені на початку 1920-х років американським економістом Джозефом Кітчином, так і з довготерміновими великими циклами кон'юнктури, теж запровадженими на початку 1920-х років російським вченим Миколою Кондратьєвим.

В 1930 р. американський економіст Саймон Кузнець (Simon Kuznets) зробив дуже важливий висновок, що інвестиції в промисловий сектор знаходяться під впливом 30-річної періодичності, й тим самим пояснив механізм великих циклів кон'юнктури М.Кондратьєва. У своєму дослідженні Кузнець виокремив два основних сектори економіки – первинний – добувні галузі та сільське господарство, і вторинний – переробні галузі промисловості. На його думку, динаміка економічного зросту пояснювалась зміною періодів, за яких співвідношення цін на продукцію цих секторів спонукає підвищення доходу в промисловості, періодами, коли це співвідношення більше сприяє розвитку первинних секторів. Саме ця цінова динаміка в двох взаємопов'язаних секторах еко-

номіки, на його думку, і породжує дискретність у розмірі та напрямі інвестиційний потоків. С.Кузнецо також належить відкриття «будівних циклів» з амплітудою коливання 15-25 років, тобто, десь удвічі тривалішим за цикли Жугляра, та пов'язаних з відтворенням пасивної частини основних фондів.

Дискусійним в економічній літературі є існування «довгих хвиль» Кондратьєва, але більшість економістів визнають їх існування. Заслугою Кондратьєва є те, що, за його словами, економічна кон'юнктура, як синонім економічної динаміки, є постійним процесом, у складі якого існують два види руху – перший відбиває хвильові, спонтанні, оборотні процеси, а другий – необоротні, еволюційні, ті, що відбивають поступовий розвиток продуктивних сил суспільства. Однак, Кондратьєв підкреслював, що крім коротких і середніх коливань ринкової економіки, на практиці зустрічаються дуже короткі, менші за рік, і більш тривалі коливання.

Австрійський і американський економіст Йозеф Шумпетер (Joseph Schumpeter) у 1939 році висунув ідею, що в одну «довгу хвилю» Кондратьєва вкладаються шість середньострокових циклів Жугляра, кожен з яких містить три короткострокових цикли Кітчина.

Наприкінці 1980-х років американські вчені Джордж Модельські та Уільям Томсон висунули свою концепцію циклів довжиною 100-120 років (в основу яких покладені дві К-волни Кондратьєва), які виникають унаслідок змін лідерів світової політики.

Якщо простежити циклічні коливання Кітчина, Жугляра, Кузнеця та Кондратьєва, то можна побачити, що приблизно раз у 50 років усі чотири цикли різної тривалості співпадають в часі за входженням в фазу падіння, і виникає ефект резонансу. Такий ефект резонансу виник у 2007-2008 рр., коли всі ці чотири цикли практично одночасно пройшли пікові точки розвитку та розпочалася фаза спаду.

У межах циклу Кітчина відбувається порушення та відтворення ринкової рівноваги попиту і пропозиції товарів на ринку, якому відповідає певний рівень і співвідношення ринкових цін. Сучасний спад циклу Кітчина виявився різкому падінні світового попиту на більшість товарів, у результаті чого в нижній його точці в 2009 р. об'єм світової торгівлі, за даними СОТ обвалився на 12%.

На відміну від циклів Кітчина, у межах циклів Жугляра відбуваються коливання не лише в межах кількості товарів і товарно-матеріальних запасів, але і на рівні завантаження існуючих виробничих потужностей, у зростанні безробіття, зниженні обсягів інвестицій в оновлення активної частини основного капіталу. Входження в рецесію циклу Жугляра на сучасному етапі виявилось у зниженні завантаження виробничих потужностей і темпів оновлення основного капіталу у 2008-2009 рр., а також різким збільшенням безробіття.

Цикли Кузнеця, що пов'язані з демографічними процесами та змінами в обсягах будівництва, які на сучасному етапі можна розглядати в більш широкому аспекті, – як цикли інфраструктури, співпали з циклами цін на нерухомість. Спад у циклі Кузнеця в 2007-2008 рр. виявився в іпотечній кризі та різкому скороченні обсягів будівництва в житловій, виробничій та інфраструктурній сферах розвинутих країн, а також падінням цін на житло.

У 2008 році світова економіка увійшла в рецесійну хвилю шостого К-циклу, у розвитку якої повинно відбутися формування нового шостого технологічного укладу, що базується на нано-, біо- та інших найновіших технологіях, без розвитку яких подальший розвиток світової економіки буде неможливим.

За рахунок державних програм фінансування попиту в розвинутих країнах падіння світової економіки в циклі Кітччина було припинено вже до кінця 2009 р. До того ж велике значення мав додатковий попит з боку Китаю, який різко збільшив централізовані інвестиції в свою економіку, щоб переорієнтувати її з експортної на розширення внутрішнього попиту. Японія і Німеччина першими із розвинутих країн подолали падіння своїх економік за рахунок попиту Китаю на сировину та сучасне технологічне обладнання. Але масове вливання ліквідності в економіки розвинутих країн збільшив дефіцити державних бюджетів та привели до безконтрольного зросту державних боргів, що викликало скорочення державних витрат. Ріст державних інвестицій привів до росту інфляції в Китаї та змусив його уряд проводити більш жорстку фінансову політику, що приведе до зниження попиту на світових ринках з боку Китаю.

Сучасні економісти-дослідники висловлюють передбачення, що високий рівень безробіття, низький рівень завантаження виробничий потужностей, відсутність достатнього кредитування реального сектора економіки в розвинутих країнах та падіння вкладень в оновлення основного капіталу свідчать про те, що в межах циклу Жугляра світова економіка буде знаходитися в депресії, як мінімум, до 2013-2014 рр. У циклі Кузнеця світова економіка досягне своєї нижньої точки падіння не раніше 2017-2018 рр., про що свідчить відсутність росту в будівництві, низький попит і падіння цін на житло. Депресія в циклі Кузнеця буде тривати до 2018-2019 рр., коли в циклі Жугляра вже розпочнеться нова фаза кризи. У циклі Кондратьєва прецесійна хвиля закінчиться на раніше 2018-2020 рр., коли буде сформований новий технічний уклад.

**Висновки і пропозиції.** Таким чином, на основі вивчення досліджень С.Ю.Глазьева, М.Старікова, В.Дементьева, Л.Григор'єва та ін., можна висловити припущення, що друга хвиля кризи, або криза рецесійної хвилі шостого К-циклу, буде відбуватися в 2012-2015 рр., коли цикли Жугляра, Кузнеця та Кондратьєва будуть у стані депресії, а цикл Кітччина знову увійде в фазу рецесії. Під час цієї кризи може відбутися обвал цін на нафту до рівня ринкової рівноваги 25-35 дол. за барель, також може відбутися крах сучасної світової фінансової системи, що базується на доларі США, а ціни на золото зростуть. Тільки після цього сформується передумови створення нової світової фінансової системи. Після 2015 р., за рахунок підйому в циклах Кітччина та Жугляра, але на фоні депресії в циклах Кузнеця та Кондратьєва, розпочнеться поживлення світової економіки. Але, можливо, в 2017-2019 рр. світову економіку може очікувати нова криза, пов'язана з переходом циклів Кітччина та Жугляра в новий спад, хоча в циклах Кузнеця та Кондратьєва розпочнеться повільне поживлення. І тільки з 2020, коли в циклах Кузнеця та Кітччина розпочнеться підйом та сформується кластер базисних інновацій шостого технічного укладу, світова економіка перейде на хвилю росту К-циклу. А після 2025 р., коли відбудеться підйом і в циклі Жугляра, можливо, світ перейде до стабільного зростання на основі нового технічного укладу, основу якого складуть комп'ютерні

технології, біотехнологія та генна інженерія, мультимедіа, включаючи інтелектуальні інформаційні мережі, надпровідники та економічно чисту енергетику.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Глазьев С.Ю. Современная теория длинных волн в развитии экономики // Экономическая наука современной России. - 2012. - N 2. - С.27-42.
2. Гольщева М.О. Экономические кризисы и циклы. Новый взгляд // Микроэкономика. - 2012. - N 3. - С.98-103.
3. Григорьев Л. Теория цикла под ударом кризиса / Л.Григорьев, А.Иващенко // Вопросы экономики. - 2010. - N 10. - С.31-55.
4. Гринин Л.Е. Циклы, кризисы, ловушки современной Мир-системы: исследования кондратьевских, жюгляровских и вековых циклов, глобальных кризисов, мальтузианских и постмальтузианских ловушек / Л.Е.Гринин, А.В.Коротаев. - М.: URSS: Либроком, 2012. - 478с.
5. Малахинова Р.П. Циклы Кондратьева и периодические кризисы мировой экономической мысли // Вестник Московского университета. Сер. 6. Экономика. - 2012. - N 1. - С.85-102.
6. Модельски Дж., Томпсон У. Волны Кондратьева, развитие мировой экономики и международная политика /Вопросы экономики. – 1992. - № 10. – С.49-57.
7. Пороховский А.А. Глобализация, экономический цикл и будущее капитализма // США-Канада: экономика, политика, культура. - 2012. - N 3. - С.3-18.
8. Столбов М. Эволюция монетарных теорий деловых циклов // Вопросы экономики. - 2009. - N 7. - С.119-131.